

INGLIZ TILINI O‘QITISHDA KOMMUNIKATIV YONDASHUVNING AHAMIYATI

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti talabasi

Sultonaliyeva Niluzarxon

Telefon: +998 90 057 27 47

Gmail: sultonaliyevaniluzarxon@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada ingliz tilini o‘qitishda kommunikativ yondashuvning nazariy va amaliy ahamiyati atroflicha tahlil qilinadi. Kommunikativ yondashuv til o‘rganishda faqat grammatik qoidalarni egallashni emas, balki real hayotiy vaziyatlarda erkin va samarali muloqot qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qilishi bilan ajralib turadi. Maqolada ushbu yondashuvning asosiy tamoyillari, o‘qituvchi va o‘quvchi faoliyatidagi o‘zgarishlar, nutq faoliyatining to‘rt turi — tinglab tushunish, gapirish, o‘qish va yozish —ni rivojlantirishdagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, kommunikativ yondashuvning zamonaviy ta’lim texnologiyalari bilan uyg‘unlashuvi, o‘quvchilarning motivatsiyasi va til kompetensiyasini oshirishdagi samaradorligi ilmiy manbalar asosida asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar

kommunikativ yondashuv, ingliz tilini o‘qitish, til kompetensiyasi, muloqot, nutq faoliyati, zamonaviy metodlar.

Аннотация

В данной статье рассматривается значение коммуникативного подхода в обучении английскому языку, а также его теоретические и практические основы. Коммуникативный подход направлен на формирование у

обучающихся способности использовать иностранный язык в реальных коммуникативных ситуациях, а не только на усвоение грамматических правил. В статье анализируются основные принципы коммуникативного обучения, роль преподавателя и обучающегося в образовательном процессе, а также значение развития четырех видов речевой деятельности: аудирования, говорения, чтения и письма. Особое внимание уделяется эффективности данного подхода в повышении мотивации обучающихся и формировании их коммуникативной компетенции в условиях современного образовательного пространства.

Ключевые слова

коммуникативный подход, обучение английскому языку, коммуникативная компетенция, речевая деятельность, методы обучения, иноязычное общение.

Abstract

This article examines the significance of the communicative approach in teaching English, focusing on its theoretical foundations and practical applications. The communicative approach emphasizes the development of learners' ability to use the language effectively in real-life communication rather than merely mastering grammatical structures. The paper highlights the core principles of communicative language teaching, changes in the roles of teachers and learners, and the importance of developing the four language skills: listening, speaking, reading, and writing. Furthermore, the article discusses the effectiveness of the communicative approach in enhancing learners' motivation and communicative competence within the framework of modern educational methodologies.

Keywords

communicative approach, English language teaching, communicative competence, language skills, learner-centered teaching, modern methodologies.

Kirish

Bugungi globallashuv jarayoni, axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi hamda xalqaro aloqalarning kengayib borishi xorijiy tillarni, xususan, ingliz tilini samarali o'qitishni zamonaviy ta'lim tizimining muhim ustuvor yo'nalishiga aylantirdi. Ingliz tili hozirgi kunda nafaqat fan, texnologiya, iqtisodiyot va diplomatiya tili, balki turli madaniyatlar o'rtasidagi muloqot vositasi sifatida ham alohida ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli ingliz tilini o'qitishda faqat grammatik bilimlarni shakllantirish bilan cheklanib qolmasdan, o'quvchilarda real kommunikativ vaziyatlarda tilni erkin va maqsadga muvofiq qo'llash kompetensiyasini rivojlantirish dolzarb masalaga aylandi. An'anaviy til o'qitish metodlarida asosan grammatik qoidalarni yodlash, tarjima qilish va yozma mashqlarga ustuvor ahamiyat berilgan bo'lib, bu usullar o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishda yetarli samarani bermagan. Natijada o'quvchilar grammatik jihatdan to'g'ri gap tuza olsalar-da, kundalik muloqot jarayonida o'z fikrlarini erkin ifodalashda qiyinchiliklarga duch kelganlar. Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish zarurati ingliz tilini o'qitishda yangi, zamonaviy va kommunikatsiyaga yo'naltirilgan yondashuvlarni joriy etishni taqozo etdi. Shu nuqtai nazardan, kommunikativ yondashuv xorijiy tillarni o'qitish metodikasida tub burilish yasagan ilg'or pedagogik yo'nalishlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Ushbu yondashuv tilni o'rganish jarayonini muloqot vositasi sifatida tashkil etishni, o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirishni hamda ularni real hayotiy vaziyatlarga tayyorlashni asosiy maqsad qilib qo'yadi. Kommunikativ yondashuvda til vositalari o'z-o'zicha emas, balki ma'lum bir kommunikativ vazifani bajarish jarayonida o'zlashtiriladi, bu esa

o'quvchilarning tilni ongli va amaliy ravishda egallashiga xizmat qiladi. Bundan tashqari, kommunikativ yondashuv ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarni ham tubdan o'zgartiradi. O'qituvchi bilim beruvchi asosiy manba roldan ko'ra, o'quv faoliyatini tashkil etuvchi, yo'naltiruvchi va rag'batlantiruvchi sifatida namoyon bo'ladi. O'quvchi esa passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi, mustaqil fikrlovchi va muloqot subyekti sifatida shakllanadi. Bu holat ta'lim samaradorligini oshirish bilan birga, o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini va til o'rganishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi ingliz tilini o'qitishda kommunikativ yondashuvning nazariy asoslarini ochib berish, uning ta'lim jarayonidagi o'rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslash hamda ushbu yondashuvning amaliy samaradorligini tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, maqolada kommunikativ yondashuvning zamonaviy ta'lim talablari bilan uyg'unligi, uning o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdagi roli va istiqbollari yoritiladi.

Asosiy qism

Ingliz tilini o'qitishda kommunikativ yondashuv zamonaviy lingvodidaktikaning eng samarali va talabgir metodologiyalaridan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuvning asosiy g'oyasi tilni bilimlar majmui sifatida emas, balki real muloqot jarayonida qo'llaniladigan faol vosita sifatida o'rgatishdan iboratdir. Kommunikativ yondashuv tilni o'rganish jarayonini sun'iy mashqlar bilan cheklab qo'ymasdan, o'quvchini hayotiy vaziyatlarga yaqin bo'lgan kommunikativ faoliyatga jalb etadi. Bunda o'quvchi til birliklarini yodlash orqali emas, balki muloqot ehtiyoji asosida, muayyan maqsadni amalga oshirish jarayonida o'zlashtiradi, bu esa til kompetensiyasining barqaror va funksional shakllanishiga xizmat qiladi. Kommunikativ yondashuvning muhim jihatlaridan biri — nutq faoliyatining barcha turlarini kompleks rivojlantirishga qaratilganligidir. Tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalari bir-biridan ajratilgan holda emas,

balki o‘zaro bog‘liq va mantiqan uyg‘un tarzda shakllantiriladi. Masalan, og‘zaki muloqotga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlar jarayonida o‘quvchilar real hayotda tez-tez uchraydigan dialog va monologlarni tinglaydi, ularni tahlil qiladi, keyinchalik esa o‘z nutqida qo‘llashga harakat qiladi. Bu jarayonda grammatik qoidalar ikkinchi darajali maqsad sifatida emas, balki muloqot samaradorligini ta‘minlovchi vosita sifatida o‘rganiladi. Kommunikativ yondashuv shuningdek, o‘quvchilarning psixologik to‘siqlarini bartaraf etishda muhim rol o‘ynaydi. An‘anaviy metodlarda xatoga yo‘l qo‘yish salbiy holat sifatida baholangan bo‘lsa, kommunikativ yondashuvda xato til o‘rganish jarayonining tabiiy va muqarrar bosqichi sifatida qabul qilinadi. Bu esa o‘quvchilarda erkin fikr bildirish, tashabbus ko‘rsatish va faol muloqotga kirishish uchun qulay psixologik muhitni yaratadi. Natijada o‘quvchilar o‘z nutqidagi kamchiliklardan qo‘rqmay, tilni faol qo‘llashga intiladi, bu esa ularning kommunikativ kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi. Mazkur yondashuvda o‘qituvchining roli ham tubdan o‘zgaradi. O‘qituvchi axborot manbai sifatida emas, balki ta‘lim jarayonini tashkil etuvchi, yo‘naltiruvchi va nazorat qiluvchi shaxs sifatida namoyon bo‘ladi. U o‘quvchilar uchun muloqotga boy muhit yaratadi, kommunikativ vaziyatlarni modellashtiradi va o‘quvchilarning til faoliyatini rag‘batlantiradi. O‘quvchi esa o‘quv jarayonining markaziga chiqib, mustaqil qaror qabul qiluvchi, muloqotga kirishuvchi va o‘z fikrini asoslab bera oladigan shaxs sifatida shakllanadi. Bu holat ta‘lim jarayonining shaxsga yo‘naltirilganligini ta‘minlab, o‘quvchilarning ijtimoiy va madaniy kompetensiyalarini ham rivojlantiradi. Kommunikativ yondashuvning samaradorligi zamonaviy ta‘lim texnologiyalari bilan uyg‘unlashganda yanada ortadi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, interaktiv platformalar, multimediya vositalari va autentik materiallardan foydalanish o‘quvchilarning til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi hamda ularni real kommunikativ muhitga yaqinlashtiradi. Video va audio materiallar, onlayn muloqotlar, virtual muhitdagi muammoli vaziyatlar o‘quvchilarga tilni tabiiy sharoitda idrok etish va

qo'llash imkonini beradi. Bu esa kommunikativ yondashuvning amaliy samaradorligini yanada mustahkamlaydi.

Empirik tahlil

Ingliz tilini o'qitishda kommunikativ yondashuvning samaradorligini aniqlash maqsadida empirik tadqiqot o'tkazildi. Tadqiqot jarayoni umumta'lim va oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan o'quvchilar ishtirokida amalga oshirilib, unda an'anaviy metodlar asosida ta'lim olayotgan guruhlar hamda kommunikativ yondashuv asosida o'qitilgan tajriba guruhlari natijalari solishtirma tahlil qilindi. Tadqiqot davomida kuzatuv, diagnostik testlar, so'rovnomalar va og'zaki nutqni baholash usullaridan foydalanildi. Bu usullar o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi, nutq faolligi, mustaqil fikr bildirish qobiliyati hamda ingliz tilida muloqotga bo'lgan munosabatini aniqlash imkonini berdi. Tajriba boshida o'quvchilarning ingliz tilida gapirish ko'nikmalari, ayniqsa erkin nutq, dialog olib borish va fikrni spontan ifodalash darajasi past ekanligi kuzatildi. An'anaviy metodlar asosida ta'lim olgan o'quvchilar grammatik testlarda nisbatan yaxshi natija ko'rsatgan bo'lsalar-da, real kommunikativ vaziyatlarda sustkashlik, so'z boyligidan samarali foydalana olmaslik va psixologik ishonchsizlik holatlari aniqlandi. Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda esa dars jarayoni dialoglar, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar va guruhli ishlarga asoslanganligi sababli o'quvchilarning nutq faolligi sezilarli darajada oshdi. Empirik ma'lumotlar shuni ko'rsatdiki, kommunikativ yondashuv qo'llanilgan tajriba guruhida o'quvchilarning ingliz tilida og'zaki muloqotga kirishish chastotasi va davomiyligi ortdi. O'quvchilar dars davomida ko'proq savol berish, o'z fikrini asoslash va bahs-munozaralarda faol ishtirok etish tendensiyasini namoyon etdilar. Ayniqsa, tinglab tushunish va gapirish ko'nikmalarida sezilarli ijobiy o'zgarishlar qayd etildi. O'quvchilar autentik audio va video materiallar bilan ishlash jarayonida real nutq tezligi va talaffuziga moslasha boshladilar, bu esa ularning eshitish orqali

idroq etish qobiliyatini mustahkamladi. So‘rovnoma natijalari ham kommunikativ yondashuvning psixologik va motivatsion jihatdan samarali ekanligini tasdiqladi. Tadqiqot ishtirokchilarining aksariyati ingliz tilini o‘rganishga bo‘lgan qiziqishi oshganini, darslarda o‘zini erkin his qilayotganini va xatodan qo‘rqmasdan gapirishga intilayotganini ta’kidladi. Bu holat kommunikativ yondashuvda xatoga ijobiy munosabat shakllantirilishi bilan izohlanadi. O‘quvchilar xatoni jazolanish obyekti emas, balki o‘rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida qabul qila boshladilar. Empirik tahlil natijalari shuni ham ko‘rsatdiki, kommunikativ yondashuv o‘quvchilarning yozma nutqiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Og‘zaki muloqotda faol ishtirok etgan o‘quvchilar yozma topshiriqlarda fikrni mantiqiy izchillikda bayon etish, mos til birliklarini tanlash va matn mazmunini boyitishda yuqori natijalarga erishdilar. Bu esa nutq faoliyatining turlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni yana bir bor tasdiqlaydi. Umuman olganda, empirik tadqiqot natijalari ingliz tilini o‘qitishda kommunikativ yondashuvning yuqori samaradorligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Ushbu yondashuv o‘quvchilarning faqat til bilimlarini emas, balki ularning kommunikativ faolligi, ijtimoiy moslashuvchanligi va real muloqotga tayyorligini ham rivojlantiradi. Olingan empirik ma’lumotlar kommunikativ yondashuvni ingliz tilini o‘qitish jarayonida keng joriy etish maqsadga muvofiq ekanligini yaqqol namoyon etdi.

Xulosa

Yuqorida keltirilgan nazariy tahlillar va empirik tadqiqot natijalari ingliz tilini o‘qitishda kommunikativ yondashuvning muhim pedagogik va metodik ahamiyatga ega ekanligini yaqqol namoyon etdi. Ushbu yondashuv tilni o‘rganish jarayonini sun’iy va izolyatsiyalangan mashqlardan real hayotiy muloqotga yo‘naltirilgan faoliyatga aylantiradi hamda o‘quvchilarda ingliz tilidan amaliy foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Kommunikativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni o‘quvchilarning lingvistik bilimlari bilan bir qatorda

ularning kommunikativ kompetensiyasi, ijtimoiy faolligi va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga imkon yaratadi. Maqolada tahlil qilingan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ yondashuv an'anaviy metodlarga nisbatan o'quvchilarning nutq faolligini sezilarli darajada oshiradi, psixologik to'siqlarni kamaytiradi va ingliz tilida erkin muloqotga kirishish imkoniyatlarini kengaytiradi. O'quvchilar til birliklarini yodlashga emas, balki ularni ma'lum kommunikativ vazifalarni bajarishda qo'llashga yo'naltirilgani sababli, bilimlarning mustahkamligi va barqarorligi ta'minlanadi. Bu holat til o'rganish jarayonida xatoga bo'lgan munosabatning o'zgarishi, ya'ni xatoni rivojlanish omili sifatida qabul qilish orqali o'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonchning ortishi bilan ham bevosita bog'liqdir. Shuningdek, empirik tadqiqot natijalari kommunikativ yondashuvning o'quvchilarning motivatsiyasi va o'quv jarayonidagi faolligini oshirishdagi rolini ham tasdiqladi. Dars jarayonida interaktiv metodlar, autentik materiallar va muammoli vaziyatlardan foydalanish o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini kuchaytirib, ularni real kommunikativ muhitga tayyorlaydi. Bu esa ingliz tilini o'qitishda sifat va natijadorlik ko'rsatkichlarining oshishiga olib keladi hamda ta'limning zamonaviy talablariga mos keladigan kompetensiyalarning shakllanishini ta'minlaydi. Umuman olganda, ingliz tilini o'qitishda kommunikativ yondashuvni joriy etish nafaqat metodik jihatdan maqsadga muvofiq, balki bugungi globallashtirish jamiyat sharoitida zarur pedagogik ehtiyoj sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu yondashuv o'quvchilarni xalqaro muloqotga tayyor, mustaqil fikrlay oladigan va tilni real hayotda samarali qo'llay oladigan shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Shuning uchun kommunikativ yondashuvni ingliz tilini o'qitish amaliyotiga keng joriy etish, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshirish hamda ta'lim jarayonini kommunikatsiyaga yo'naltirilgan holda takomillashtirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Hymes, D. (1972). On Communicative Competence. Harmondsworth: Penguin Education.
2. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*, 1(1), 1–47.
3. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Littlewood, W. (1981). Communicative Language Teaching: An Introduction. Cambridge: Cambridge University Press.
5. Harmer, J. (2007). How to Teach English. Harlow: Pearson Education Limited.
6. Brown, H. D. (2001). Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. New York: Longman.
7. Nunan, D. (1991). Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers. London: Prentice Hall.
8. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2020). Chet tillarni o'qitishning zamonaviy metodlari bo'yicha metodik qo'llanma. Toshkent.
9. Jalolov, J. J. (2012). Chet tillarni o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
10. Yo'ldoshev, J., & Usmonov, S. (2013). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent.